
Zeszyty Naukowe SGSP 2021
2021, Nr 80 (tom 2), s. 89–107
ISSN: 0239-5223
Creative Commons Attribution 4.0 International License
DOI: 10.5604/01.3001.0015.6471

ST. BRYG. MGR INŻ. GRZEGORZ BUGAJ
Szkoła Główna Służby Pożarniczej
e-mail: gbugaj@sgsp.edu.pl
ORCID 0000-0003-1650-023X

PRZYGOTOWANIE PSP DO DZIAŁAŃ W SYTUACJI ZAGROŻENIA NIEBEZPIECZNYM CZYNNIKIEM BIOLOGICZNYM W KONTEKŚCIE PANDEMII COVID-19

ABSTRAKT

Celem badań jest określenie założeń organizacyjnych i prawnych przygotowania Państwowej Straży Pożarnej do działań w sytuacji zagrożenia niebezpiecznym czynnikiem biologicznym w kontekście pandemii COVID-19. Przeprowadzono badania literaturowe obejmujące najważniejsze akty prawne i dokumenty branżowe, które regulują zasady reagowania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na zagrożenia biologiczne. Uwidoczniono tym samym, że przygotowanie Państwowej Straży Pożarnej odbywa się na zasadach strategii adaptacyjnej, a wyraża się poprzez dostosowywanie się do wyzwań, jakie niosą ze sobą współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa epidemicznego w Polsce i na świecie.

SŁOWA KLUCZOWE

zagrożenie biologiczne; pandemia; COVID-19; Państwowa Straż Pożarna

Przyjęty: 09.08.2021; Zrecenzowany: 01.12.2021; Zatwierdzony: 10.12.2021

PREPAREDNESS OF THE STATE FIRE SYSTEM TO ACTIONS IN CASE OF HAZARD OF A DANGEROUS BIOLOGICAL AGENT IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

The research objective is to establish organizational and legal assumptions for preparation of the State Fire Service to operations in a situation of dangerous biological agent in the context of COVID-19 pandemic. A review of available literature has been carried out. The research covered the most significant binding legal acts and operational documentation that regulate rules for response of the state firefighting rescue system against biological hazards. Consequently it was emphasized that preparation of the State Fire Service takes place according to principles of an adaptation strategy, and is expressed through adapting to the challenges posed by the contemporary conditions of epidemic security, both in Poland and in the world.

KEYWORDS

biohazard; pandemics; COVID-19; the State Fire Service

Received: 09.08.2021; Reviewed: 01.12.2021; Accepted: 10.12.2021

1. WPROWADZENIE

W grudniu 2019 r. mieszkańcy chińskiego miasta Wuhan zaczęli zapadać na nietypową odmianę ciężkiego zapalenia płuc. W marcu 2020 r. choroba ta była odnotowywana już w 82 krajach na całym świecie [1]. W Polsce pierwszy przypadek tej nietypowej choroby został potwierdzony przez Ministra Zdrowia 4 marca 2020 r. [2]. Komplikacje związane z pandemią wywołaną przez wirusa stały się realnym zagrożeniem dla społeczeństw

wielu krajów. Problemy nie ominęły również Polski. Już 21 marca 2020 r. Minister Zdrowia, w drodze rozporządzenia, ogłosił na terenie kraju stan epidemii spowodowanej rozprzestrzenianiem się koronawirusa SARS-CoV-2 (z ang. *Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2*), wywołującego chorobę COVID-19 (z ang. *coronavirus disease 2019*) [3–4]. Warto podkreślić, że patogen określany jako SARS-CoV-2 zalicza się do rodziny koronawirusów, które mogą infekować zarówno ludzi, jak i zwierzęta. Ich nazwa pochodzi od angielskiego stwierdzenia ‘Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2’, co jest utożsamiane z zespołem ostrej niewydolności oddechowej. Do tej samej grupy należą również wirus SARS-CoV, który odpowiadał za epidemię w latach 2002–2003, oraz wcześniej wykryty wirus MERS-CoV (z ang. *Middle East Respiratory Syndrome*), wywołujący bliskowschodni zespół niewydolności oddechowej [5].

Jak zaznaczył B. Kogut, „Bezpieczeństwo kraju i obywateli jest najbardziej istotnym elementem funkcjonowania państwa. Państwo powinno bezwzględnie zapewniać bezpieczeństwo swoim obywatelom. Niezależnie od występujących zagrożeń, w tym zagrożeń biologicznych, struktury państwa winny być przygotowane na przeciwdziałanie skutkom występujących zagrożeń” [6, s. 46]. Wynika z tego, że instytucje państwowe są włączone w realizację procesu przeciwdziałania skutkom nowego rodzaju zagrożenia wywołanego pandemią COVID-19. Wśród wspomnianych instytucji wymienia się Państwową Straż Pożarną (PSP) – głównego organizatora krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG) i jedną z wiodących formacji, realizujących zadania państwa w zakresie ochrony zdrowia i życia obywateli przed różnego rodzaju zagrożeniami.

W świetle przytoczonych informacji uwidoczniła została potrzeba odpowiedzi na pytanie o to, czy i w jaki sposób PSP została przygotowana do prowadzenia specjalistycznych czynności ratowniczych realizowanych w kontakcie z zagrożeniem biologicznym, którym jest niewątpliwie koronawirus SARS-CoV-2. Aby udzielić odpowiedzi na tak postawione pytanie, należy odnieść się do następujących problemów szczegółowych:

1. Jak KSRG został organizacyjnie przygotowany do ograniczania skutków epidemii?
2. Jak przebiegał proces przygotowania sił i środków pozostających w dyspozycji Komendanta Głównego PSP do działania w sytuacji zagrożenia czynnikiem biologicznym?

W artykule zaczerpnięto informacje ze źródeł literaturowych, które dotyczyły działalności PSP, KSRG i działań przeciwepidemicznych (głównie w Polsce). Przyjęto, że udzielenie odpowiedzi na pytanie wyrażające pierwszy problem szczegółowy zostanie dokonane poprzez opis zadań PSP i KSRG, ze zwróceniem szczególnej uwagi na kwestie istotne z punktu widzenia prowadzenia działań operacyjnych w obliczu oddziaływania zagrożeń biologicznych. Ponadto opisano wyspecjalizowane zasoby KSRG będące w dyspozycji Komendanta Głównego PSP i pełniące kluczową rolę w szybkim oraz efektywnym reagowaniu na pojawienie się wspomnianych zagrożeń.

2. ZADANIA KSRG A ZAGROŻENIA BIOLOGICZNE

PSP odgrywa istotną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa. Zakres jej działalności obejmuje nie tylko gaszenie pożarów, ale również szereg czynności związanych z usuwaniem zróżnicowanych zagrożeń oraz utrzymywaniem gotowości do podejmowania działań ratowniczych. Równie istotnym elementem ogólnego systemu bezpieczeństwa państwa w ramach KSRG, poza jednostkami PSP, są jednostki ochotniczych straży pożarnych (OSP). W obecnej chwili KSRG stanowi integralną część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i przeznaczony jest do walki z m.in. klęskami żywiołowymi, z uwzględnieniem planowania, organizowania i realizacji działań ratowniczych niezbędnych do ratowania życia, zdrowia, mienia lub środowiska [7, § 14 pkt 1].

Potencjał KSRG, według stanu na 2021 r., jest kształtowany przez [8]:

- 502 jednostki ratowniczo-gaśnicze,
- 4544 jednostki ochotniczych straży pożarnych włączonych do KSRG,
- 5 zakładowych straży pożarnych,
- 2 Lotniskowe Służby Ratowniczo-Gaśnicze,
- 19 jednostek Wojskowych Straży Pożarnych.

Należy dodać, że standard dobowej gotowości operacyjnej KSRG (według stanu na maj 2021 r.) wynosi:

- w PSP – ok. 5100 strażaków i ok. 5300 samochodów ratowniczo-gaśniczych i specjalnych w 502 Jednostkach Ratowniczo-Gaśniczych
- w OSP – ok. 11 131 samochodów ratowniczo-gaśniczych i specjalnych w 4544 jednostkach OSP włączonych do KSRG.

Niezależnie od sieci jednostek ochrony przeciwpożarowej, które są przygotowane w zakresie podstawowym do realizacji zadań w każdej dziedzinie

ratownictwa, PSP posiada w swych zasobach wydzielone siły i środki do realizowania specjalistycznych czynności ratowniczych poprzez odpowiednio wyszkolonych strażaków PSP z wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu ratowniczego. Wydzielone zasoby ratownicze skupione są w 173 specjalistycznych grupach ratowniczych, w rozbiciu na:

- grupy wodno-nurkowe (SGRW-N – 47 grup),
- grupy wysokościowe (SGRW – 32 grupy),
- grupy techniczne (SGRT – 23 grupy),
- grupy poszukiwawczo-ratownicze (SGPR – 21 grup),
- grupy chemiczno-ekologiczne (SGRChem-Eko – 50 grup).

Co więcej, Polska uczestniczy w Unijnym Mechanizmie Ochrony Ludności, w ramach którego zgłoszono do działań międzynarodowych następujące moduły ratownicze:

- HUSAR lub MUSAR (moduł grupy poszukiwawczo-ratowniczej przeznaczonej do działań na terenach miejskich w konfiguracji ciężkiej lub średniej) – tworzone doraźnie na bazie siedmiu SGPR,
- HCP (moduł pomp wysokiej wydajności) – 4 moduły,
- GFFFV (moduł gaszenia pożarów lasów z ziemi z użyciem pojazdów) – 6 modułów,
- CBRN (moduł wykrywania skażeń chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych oraz pobierania próbek) – 4 moduły.

Biorąc pod uwagę ogólny potencjał operacyjny PSP i KSRG, zauważalny jest istotny udział zasobów ratowniczych, które stosunkowo najłatwiej przeznaczyć do reagowania na zagrożenia biologiczne. Mowa o wspomnianych SGRChem-Eko (aż 50 grupach, największej liczbie na tle pozostałych rodzajów) oraz 4 modułach CBRN. Świadczy to o ich potencjalnych możliwościach do reagowania na omawiane zagrożenia nie tylko w kraju, ale również poza jego granicami.

Zgodnie z cytowaną już definicją KSRG jego podstawowym celem jest ochrona życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez: walkę z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi, ratownictwo techniczne, chemiczne, a od 1997 r., również ratownictwo ekologiczne i medyczne, a także współpraca z jednostkami systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy z 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2020 r. poz. 882, 2112 i 2401 oraz z 2021 r. poz. 159) oraz systemem powiadamiania ratunkowego [9].

Mając na uwadze opisane możliwości KSRG, należy zauważyć, że brak jest wyszczególnienia rodzajów działań bezpośrednio powiązanych z reagowaniem strażaków w sytuacji zagrożenia czynnikiem biologicznym. Niemniej, w lipcu 2016 r., w Polsce zorganizowane zostały Światowe Dni Młodzieży. Antycypując możliwość pojawienia się zagrożenia atakiem terrorystycznym z użyciem czynnika biologicznego, zostało podjętych wiele działań ukierunkowanych na prewencję zagrożeń bioterrorystycznych. W czerwcu 2016 r. uchwalona została ustawa o działaniach antyterrorystycznych [10], która dała delegację do zmiany w ustawie o ochronie przeciwpożarowej [9]. Zmiana ta nałożyła na PSP obowiązek współpracy (w ramach posiadanych sił i środków) z właściwymi organami i podmiotami podczas zdarzeń nadzwyczajnych wywołanych zagrożeniem czynnikiem biologicznym, w tym również podczas zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Specyfika tego rodzaju zagrożeń jest dużym wyzwaniem dla służb ratowniczych. Związana jest z koniecznością realizacji szerokiego spektrum współpracy pomiędzy służbami. Wiąże się to z koniecznością wypracowania nowych procedur postępowania, przećwiczenia nowych wariantów działań, zmianą programów szkolenia oraz wykształceniem kadry ratowników, która będzie umiała rozpoznać stopień zagrożenia oraz będzie potrafiła to zagrożenie ograniczyć lub wyeliminować. Planowanie i organizowanie takich działań musi opierać się na właściwym rozpoznaniu występującego zagrożenia. Dlatego w rozporządzeniu w sprawie szczegółowych zasad organizacji KSRG wzmiankowane zostało, że w przypadku zdarzenia o charakterze zagrożenia terrorystycznego, w którym istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia czynnika biologicznego, działania ratownicze realizowane przez PSP będą obejmowały: wstępne sprawdzenie pod kątem wystąpienia zagrożenia biologicznego oraz transport w celu przeprowadzenia ostatecznej weryfikacji [7, § 16, ust. 3]. Działania te, traktowane jako specjalistyczne czynności ratownicze, w głównej mierze przeznaczono do realizacji przez SGRChem-Eko, których rozmieszczenie na terenie całego kraju dawało gwarancję szybkości wejścia do działań oraz skuteczności adekwatnej do oczekiwań.

Jako szczególny element w zadaniach realizowanych przez SGRChem-Eko traktować należy działania z niezidentyfikowaną przesyłką. Na szczególną uwagę zasługuje tu organizacja i realizacja transportu materiału biologicznego, który może być zidentyfikowany w podejrzanej przesyłce. Realizacja tych zadań scedowana została na SGRChem-Eko. Stało się to w związku

zaakceptowaniem 27 sierpnia 2015 r. przez Komendanta Głównego PSP w uzgodnieniu z Głównym Inspektorem Sanitarnym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zasad działań PSP podczas wystąpienia zagrożenia z niezidentyfikowaną przesyłką oraz organizację transportu materiałów biologicznych do laboratorium Wojskowego Instytutu Higieny i Epidemiologii (WIHE) w Puławach [11].

Jako zasadnicze zadanie ratowników należących do SGRChem-Eko, poza identyfikacją zagrożeń chemicznych, jest wstępne sprawdzenie obiektu pod kątem wystąpienia zagrożenia biologicznego. Pierwotnie zadanie to realizowane było we współpracy z Państwową Inspekcją Sanitarną Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (PIS MSWiA) i polegało na [11]:

- określeniu cech morfologicznych i właściwości fizycznych substancji przez wykonanie badania na spektrofotometrach (FTIR, Raman),
- określeniu wartości pH,
- określeniu jakości opakowania przesyłki,
- wykonaniu badania przy użyciu Smart Test,
- współdziałaniu przy wykonaniu analizy innymi urządzeniami dostępnymi na miejscu akcji.

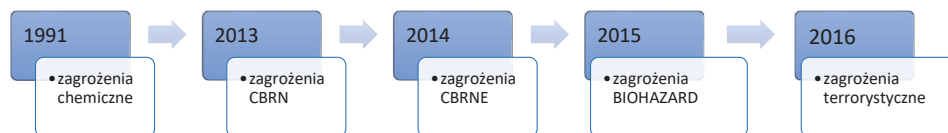
W związku z zagrożeniem wywołanym wirusem ebola [12] w styczniu 2015 r. Komendant Główny PSP oraz Główny Inspektor Sanitarny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zaakceptowali zasady postępowania jednostek PSP w przypadku wystąpienia podejrzenia zagrożenia chorobami szczególnie niebezpiecznymi i wysoce zakaźnymi 'BIOHAZARD' [13]. W zasadach tych pojawiły się rekomendowane, szczegółowe wytyczne określające standard zabezpieczenia ratownika, sposób użycia i rodzaje preparatów myjących i dezynfekujących, rodzaje sprzętu przeznaczonego do dekontaminacji powierzchni, pomieszczeń i przestrzeni otwartych oraz rodzaje sprzętu i wyposażenia do zabezpieczenia odpadów potencjalnie niebezpiecznych. Uszczegółowione zostały wymogi dla środków ochrony osobistej, którymi miał być kombinezon jednoczęściowy klasy III, typu 3B (jednorazowy – do utylizacji), maska pełnotwarzowa (wielorazowa – do dezynfekcji), dedykowany do maski pełnotwarzowej filtropochłaniacz typu P klasy 3 (jednorazowy – do utylizacji), rękawice chemoodporne zewnętrzne (jednorazowe – do utylizacji), rękawice ochronne wewnętrzne nitrylowe (jednorazowe – do utylizacji) oraz buty chemoodporne (wielorazowe – do dezynfekcji). Zasady te okazały się cennymi podwalinami do praktycznych działań realizowanych w warunkach

narażenia czynnikiem biologicznym wywołanym wirusem SARS-CoV-2 i zostały zebrane w wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego MSWiA dla Policji, Straży Granicznej, PSP, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Śledczego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz dla Urzędu Obsługującego Ministra Właściwego do Spraw Wewnętrznych, jednostek organizacyjnych podległych temu ministrowi lub przez niego nadzorowanych z 28 lutego 2020 r. w sprawie postępowania funkcjonariuszy i pracowników mających kontakt z osobami podejrzanymi o zakażenie/zakażonymi nowym typem koronawirusa SARS-CoV-2 [14].

Oceniając działania przygotowujące PSP do ograniczania skutków pandemii, zauważyć należy, że jeszcze przed jej wybuchem, w celu identyfikacji patogenów chorobotwórczych klasyfikowanych w grupie zagrożeń CBRN, rozpoczęte zostały przygotowania do zakupu urządzeń typu Real Time RT-PCR. Rozkazem nr 457/2018 Mazowieckiego Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej z 18 lipca 2018 r. powołana została komisja przetargowa do określenia przedmiotu zamówienia, opracowania specyfikacji istotnych warunków zamówienia, oceny spełnienia przez wykonawców warunków udziału w postępowaniu, przeprowadzenia badania i oceny ofert do postępowania na dostawę 2 szt. samochodu laboratorium dla wiodących grup radiacji-biologii. W oparciu o planowane kierunki rozwoju realizowane było szkolenie SGRChem-Eko posługiwania się technikami, które w dobie epidemii służą również do identyfikacji wirusa SARS-CoV2. Na wyposażeniu PSP znajdowały się już środki ochrony osobistej, opracowane były procedury postępowania, funkcjonariusze z SGRChem-Eko posiadali wiedzę oraz wymagane przygotowanie do działań w środowisku narażonym na kontakt z niebezpiecznym czynnikiem biologicznym. Jednak wiodąca rola KSRG w ograniczeniu wpływu epidemii nie polegała na realizacji zadań, do których PSP była przygotowywana w ramach ustawy o działaniach antyterrorystycznych. Z chwilą wybuchu epidemii KSRG przystąpiła do realizacji zadań, których ciężaru nie mogła ponieść żadna inna służba cywilna, choćby z tego powodu, że żadna nie dysponowała: namiotami, pojazdami dostępnymi w każdej chwili na terenie całego kraju i mogącymi realizować dowolny transport (nawet transport osób), możliwością i umiejętnością prowadzenia dekontaminacji, fumigacji nadtlenkiem wodoru, ozonowania sprzętu, obiektów i przestrzeni, nadawania komunikatów, dostarczania żywności do izolowanych osób, transportowania personelu medycznego, wspierania

zespołów ratownictwa medycznego w sytuacji braku zasobów systemu PRM i wszystkich innych działań powiązanych z szerokorozumianym ograniczeniem skutków pandemii.

Rys. 1. Postęp przygotowania PSP do działań specjalistycznych

Źródło: opracowanie własne

Przygotowanie PSP do działań było i nadal jest realizowane w ramach strategii adaptacyjnej (patrz rys. 1). Pierwszy etap osiągnięcia wymaganej gotowości do działań dotyczył zagrożeń chemicznych. Drugim było włączenie PSP do działań antyterrorystycznych i, co za tym idzie, przygotowanie do identyfikacji i usuwania zagrożeń z grupy CBRN – m.in. takich, które zawierały czynnik biologiczny. Identyfikacja potrzeb związanych z zagrożeniami czynnikiem biologicznym spowodowała wdrożenie kolejnego etapu – wyposażenie w sprzęt i wyszkolenie dające swobodę działania w przypadku epidemii, również takiej jak COVID-19.

W wymiarze praktycznym zadań realizowanych przez PSP w zakresie ograniczania skutków epidemii COVID-19 wydane zostały Jednolite zasady przyjmowania zgłoszeń i ewidencjonowania zdarzeń oraz powiadamiania nadrzędnych stanowisk kierowania PSP podczas działań związanych z koronawirusem [15]. Definiują one jednoznacznie rodzaje aktywności realizowanych przez jednostki ochrony przeciwpożarowej (JOP) w zakresie działań z COVID-19:

- rozstawianie namiotów, pompowanie namiotów,
- pomiar temperatury, bezpośredni kontakt z pacjentem,
- zdarzenia, w których JOP dostarczają zebrane dary dla szpitali, PRM itp.,
- ozonowanie pojazdów innych służb, dezynfekcja przestrzeni publicznej,
- zdarzenia, w których JOP informują społeczeństwo, np. poprzez nadawanie komunikatów na ulicach,
- zdarzenia, w których JOP wspomagają obsługę na granicy, np. mierzenie temperatury,
- zdarzenia, w których JOP wspomagają osoby na kwarantannie, np. w zakresie dostarczania żywności, dostarczania niezbędnych towarów itp.

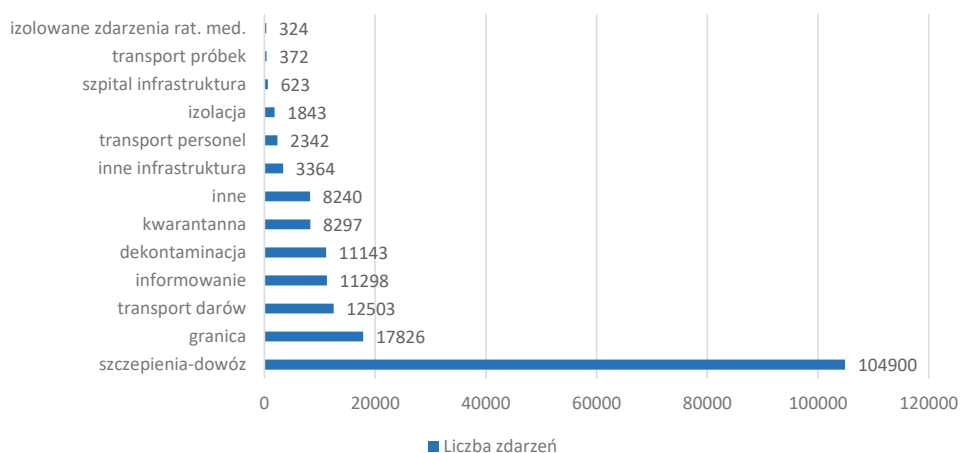
- zdarzenia, w których JOP wspomagają osoby, które nie mogą z różnych przyczyn wychodzić z domu, a nie są chore, np. w zakresie dostarczania żywności, dostarczania niezbędnych towarów itp.
- zdarzenia, w których JOP transportują osoby do miejsca odbycia kwarantanny,
- zdarzenia, w których JOP transportują personel medyczny, np. do pobierania próbek,
- zdarzenia, których JOP udzielają pomocy medycznej osobom z koronawirusem, ponieważ nie ma dostępnych zasobów PRM,
- wyjazdy związane z dowozem osób na szczepienia,
- wyjazdy związane z pomocą przy organizacji szczepień (np. namioty, zabezpieczenie itp.).

Drugą grupą aktywności powiązaną z COVID-19 i mającą na celu ograniczenie skutków epidemii w kraju, ale również w środowisku funkcjonariuszy PSP, jest stosowanie nie tylko w działaniach wymienionych powyżej, ale również we wszystkich innych, w których możliwy jest kontakt z osobą zarażoną wirusem SARS-CoV-2, środków ochrony osobistej rekomendowanych w zasadach postępowania jednostek PSP w przypadku wystąpienia podejrzenia zagrożenia chorobami szczególnie niebezpiecznymi i wysoce zakaźnymi 'BIOHAZARD'. Jednocześnie w celu wstępnej identyfikacji takich zdarzeń wprowadzony został obowiązek przeprowadzania wywiadu w czasie przyjmowania zgłoszenia, który obejmuje uzyskanie informacji: *czy we wskazanym miejscu występuje zagrożenie zarażeniem koronawirusem*. Jeśli uzyska odpowiedź TAK lub NIE WIEM – zostają zadane dodatkowe pytania obejmujące informacje: *czy we wskazanym miejscu są osoby poddane kwarantannie lub pod nadzorem epidemiologicznym, czy ktoś z najbliższego otoczenia jest hospitalizowany z powodu koronawirusa oraz czy ktoś z najbliższego otoczenia może być źródłem potencjalnego zarażenia koronawirusem*. Po uzyskaniu informacji dyspozytor ustala z właściwą komendą Policji, czy pod wskazanym w zgłoszeniu adresem nie znajdują się osoby będące w kwarantannie na podstawie decyzji administracyjnej lub pod nadzorem epidemiologicznym. Na tej podstawie przekazywane są informacje do jednostek interwencyjnych, jaki poziom zabezpieczenia należy stosować w trakcie działań.

Rysunek 2 ilustruje zaangażowanie JOP w zdarzeniach oflagowanych w Systemie Wspomagania Decyzji PSP (SWD) jako zdarzenia związane z COVID-19. Najwięcej działań dotyczyło wsparcia dla infrastruktury szpitali, ale zwrócić

uwagę należy na 324 izolowane zdarzenia ratownictwa medycznego, które zgodnie z definicją zawartą w załączniku nr 9 do Zasad Organizacji Ratownictwa Medycznego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym oznaczają zdarzenia „pozostające/będące we właściwościach Państwowego Ratownictwa Medycznego (PRM), podczas którego ratownicy jednostek ochrony przeciwpożarowej (JOP), realizują medyczne działania ratownicze (MDR) do czasu przejścia odpowiedzialności za poszkodowanego przez przybyły na miejsce Zespół Ratownictwa Medycznego (ZRM) lub Lotniczy Zespół Ratownictwa medycznego (LZRM)”. Działania te podejmowane są w przypadku, gdy:

1 marzec 2020r. - 17 październik 2021r.

Rys. 2. Udział jednostek ochrony przeciwpożarowej w działaniach związanych z koronawirusem

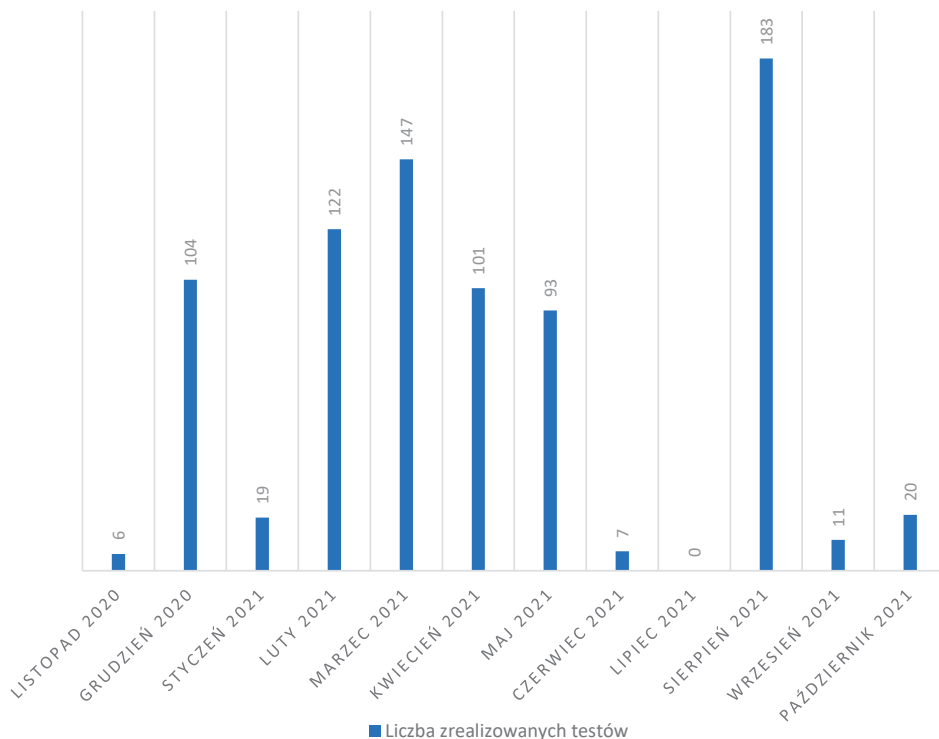
Źródło: opracowanie własne

- zadysponowane na prośbę dyspozytora medycznego siły i środki KSRG przybędą do osób będących w stanie nagłego zagrożenia w czasie krótszym niż wskazany/zadysponowany ZRM/LZRM,
- podjęto realizację MDR u osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego na wezwanie osób postronnych (np. po zgłoszeniu stanu nagłego zagrożenia zdrowotnego do SK KP/M PSP lub w trakcie przemieszczania się samochodem pożarniczym) [16].

Osobną grupą aktywności realizowanych tym razem już wyłącznie przez funkcjonariuszy SGRChem-Eko lub specjalistów doraźnie włączonych do

tych zespołów są czynności poboru wymazów na obecność wirusa SARS-CoV-2 oraz transportu próbek do różnych laboratoriów mikrobiologicznych. Koronnym i symptomatycznym przykładem takich działań był przypadek zarażenia wirusem studentów Szkoły Głównej Służby Pożarniczej. Przybyła na miejsce 11 i 12 kwietnia 2020 r. SGRChem-Eko „Warszawa 6” przeprowadziła pobór wymazów z dróg oddechowych u 391 osób. Pobór wymazów zrealizowany został w celu przeprowadzenia badania genetycznego metodą Real Time RT-PCR. Wszystkie pobrane próbki z materiałem biologicznym transportowane były pojazdami Komendy Miejskiej PSP m.st. Warszawy do wybranych laboratoriów na terenie miasta. Pobór próbek wykonali funkcjonariusze SGRChemEko „Warszawa 6” oraz doraźnie włączeni do działań funkcjonariusze z JRG-8 – dwóch ratowników medycznych, JRG1 – jeden ratownik medyczny, JRG-12 – jeden ratownik medyczny oraz wojewódzki koordynator medyczny. Do transportu użyte zostały pojazdy JRG-3, JRG-6, JRG-9, JRG-15. Realizacja transportu odbyła się w oparciu o wypracowane wcześniej procedury związane z transportem materiału biologicznego, ale zmodyfikowanymi przez dowodzącego działaniami w odpowiedzi na instrukcje uzyskane z laboratoriów mikrobiologicznych realizujących badania. Funkcjonariusze przeprowadzili dezynfekcję pomieszczeń przy pomocy środków dezynfekcyjnych na bazie alkoholu (środki dezynfekcyjne zostały wyprodukowane przez SGRChem-Eko) oraz dedykowanymi środkami dezynfekującymi Steril-S [17]. Z chwilą wprowadzenia do stosowania technik analitycznych opartych o testy antygenowe strażacy PSP rozpoczęli samodzielną realizację identyfikacji obecności wirusa SARS-CoV-2. Tylko w SGSP, pomiędzy listopadem 2020 r. a październikiem 2021 r., przeprowadzono 813 poborów próbek i analiz w oparciu o Panbio Covid 19 Ag Rapid Test Device (patrz rysunek 3).

listopad 2020r. - październik 2021r.

Rysunek 3. Liczba testów wykrywających obecność wirusa SARS-CoV-2 zrealizowanych w Szkole Głównej Służby Pożarniczej na przełomie roku 2020 i 2021
Źródło: opracowanie własne

3. ROLA SGRCHEM-EKO W DZIAŁANIACH W KONTAKCIE Z NIEBEZPIECZNYM CZYNNIKIEM BIOLOGICZNYM

Dokonując retrospekcji i analizy aktów prawnych regulujących problematykę działań PSP w zakresie chemiczno-ekologicznym, należy zauważyć, że jako oficjalny początek ratownictwa chemicznego w Polsce przyjęta została data 6 maja 1970 r. Data ta była związana z uchwałą Rady Ministrów 60/70 w sprawie zwalczania skutków związanych z przewozem substancji toksycznych i niebezpiecznych w komunikacji lądowej [18, s. 30–31]. Ratownictwo chemiczne aż do początku lat 90-tych XX w. opierało się na stacjach

ratownictwa chemicznego zlokalizowanych na terenie dużych zakładów chemicznych oraz częściowo wspierane było przez Zakładowe Zawodowe Straże Pożarne, które posiadały sprzęt oraz przeszkolony personel mogący prowadzić działania z zakresu ratownictwa chemicznego.

Przełomowym momentem w zakresie specjalistycznego ratownictwa chemicznego stał się dzień 24 sierpnia 1991 r., w którym to ratownictwo weszło w zakres działań realizowanych przez Państwową Straż Pożarną (PSP). W dniu tym zostały uchwalone dwa przepisy prawne. Była to ustawa o ochronie przeciwpożarowej [9] oraz ustawa o Państwowej Straży Pożarnej [20]. Straż pożarna, obok typowych działań gaśniczych, przyjęła na swoje barki działania w zakresie ratownictwa chemicznego, a od 1997 r. również działania w zakresie ratownictwa ekologicznego i medycznego [21].

W 2013 r. w zasadach organizacji ratownictwa chemicznego i ekologicznego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym pojawiło się określenie CBRN, stanowiące akronim powstały ze słów: Chemiczny, Biologiczny, Radiacyjny, Nuklearny, i oznaczające zagrożenia związane z użyciem do celów terrorystycznych substancji chemicznych, mikroorganizmów chorobotwórczych, izotopów promieniotwórczych, ładunków jądrowych oraz materiałów wybuchowych [22, s. 6]. Standardy kwalifikacji, określone w powyższym dokumencie, wymagają, aby dowódcy i wybrani ratownicy chemiczni wchodzący w skład SGRChem-Eko posiadali dodatkowo przeszkolenie z zakresu co najmniej:

- zagrożeń chemicznych, biologicznych, radiacyjnych i nuklearnych (zagrożeń CBRN),
- materiałów wybuchowych,
- ochrony radiacyjnej,
- transportu i magazynowania towarów niebezpiecznych oraz konstrukcji i oznakowania opakowań,
- konstrukcji cystern drogowych i kolejowych oraz ich awaryjnego rozładunku,
- innej tematyki przydatnej na danym obszarze działania.

W zakresie specjalistycznych czynności ratowniczych, realizowanych w działaniach ratownictwa chemiczno-ekologicznego, strażacy, w ramach właściwego poziomu gotowości, realizują zadania polegające na identyfikacji substancji chemicznych stwarzających zagrożenie poprzez stosowanie specjalistycznych technik analitycznych, w szczególności [22, 3.3.A]:

- wykrywanie substancji niebezpiecznych,
- pomiary wartości stężeń i natężeń czynników niebezpiecznych,
- pobieranie do analizy i analizowanie próbek stałych, ciekłych i gazowych,
- wykrywanie zagrożeń biologicznych metodą szybkich testów,
- wykrywanie zagrożeń radiacyjnych.

W dniu 26 czerwca 2014 r. Komendant Główny PSP zatwierdził do stosowania program szkolenia specjalistycznego w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom chemicznym, biologicznym, radiologicznym, nuklearnym i wybuchowym, którego celem stało się przygotowanie strażaków do wykonywania czynności ratowniczych w sytuacji zagrożenia czynnikami o charakterze chemicznym, biologicznym, radiologicznym, nuklearnym oraz materiałami wybuchowymi (CBRNE). Po ukończeniu tego szkolenia strażak powinien w sferze poznawczej [23, s. 4]:

- charakteryzować źródła zagrożeń CBRNE,
- charakteryzować oznaki wystąpienia zagrożenia,
- omawiać zasady doboru środków ochrony indywidualnej,
- omawiać sposoby detekcji środków CBRNE,
- wymieniać sprzęt do pomiaru i oceny skali i rodzaju zagrożenia,
- omawiać zasady organizacji akcji ratowniczej w przypadku zagrożeń o charakterze CBRNE,
- omawiać zasady współdziałania służb zaangażowanych w likwidację skutków incydentów CBRNE,
- omawiać wpływ psychologicznych aspektów incydentów CBRNE na ratowników i społeczeństwo,
- wyjaśniać skutki emisji substancji mogących stwarzać zagrożenia kwalifikowane jako CBRNE.

Natomiast w sferze praktycznej strażak powinien [23, s. 4]:

- rozpoznawać symptomy obecności czynników CBRNE,
- pobierać próbki substancji i materiałów,
- dokonywać identyfikacji zagrożenia,
- dobierać środki ochrony indywidualnej do występującego zagrożenia,
- organizować ewakuację osób poszkodowanych i zagrożonych,
- zapewniać kwalifikowaną pierwszą pomoc poszkodowanym,
- organizować dekontaminację ludzi i sprzętu,
- nawiązywać współpracę ze służbami zaangażowanymi w likwidację skutków incydentów CBRNE.

Warto dodać, że zakres omawianych działań został doprecyzowany w rozporządzeniu w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. W przepisie tym po raz pierwszy pojawia się określenie czynnika biologicznego, który determinuje zakres działań ratowniczych opisany jako [7, § 16 pkt 3]:

- wstępne sprawdzenie niezidentyfikowanych przesyłek pod kątem możliwości wystąpienia zagrożenia biologicznego oraz ich zabezpieczenie, z wyłączeniem przesyłek o zagrożeniu wybuchowym,
- transport niezidentyfikowanych przesyłek potencjalnie stwarzających zagrożenie biologiczne w celu przeprowadzenia ich ostatecznej weryfikacji.

Jak już wzmiankowane zostało w pierwszej części opracowania, powyższe działania związane z zagrożeniem biologicznym miały mieć charakter zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Związane były z uchwaleniem ustawy o działaniach antyterrorystycznych [10]. Ta wymusiła zmiany legislacyjne w ustawie o ochronie przeciwpożarowej. W artykule 14 pkt 1a tejże ustawy wprowadzony został zapis: „Krajowy system ratowniczo-gaśniczy w ramach posiadanych sił i środków współpracuje z właściwymi organami i podmiotami podczas zdarzeń nadzwyczajnych wywołanych zagrożeniem czynnikiem biologicznym, w tym podczas zdarzeń o charakterze terrorystycznym”, co zdaje się najtrafniej wyrażać specyfikę działań realizowanych przez PSP w ramach reagowania na zagrożenie biologiczne.

4. WNIOSKI

W korespondencji z głównym problemem badawczym odnoszącym się do niniejszej pracy przyjąć należy, że PSP jest formacją przeznaczoną do ratowania życia i zdrowia ludzkiego, która należycie sformowała i zrealizowała założenia organizacyjne służące wykonywaniu zadań w sytuacji zagrożenia czynnikiem biologicznym (pandemia COVID-19). Wynika to z wniosków, jakie można sformułować w związku z problemami szczegółowymi.

Po pierwsze, na bazie przeprowadzonej analizy obowiązujących aktów prawnych i dokumentów branżowych uwidoczniona została konieczność zastosowania nowych rozwiązań organizacyjnych i prawnych, które umożliwiły KSRG skuteczne i szybkie reagowanie w przypadku zaistnienia zdarzeń związanych z zagrożeniem czynnikiem biologicznym. Wprowadzone

regulacje organizacyjne i prawne dały podstawy do twierdzenia, że KSRG został właściwie przygotowany do roli formacji spełniającej wiodącą rolę w ograniczaniu skutków epidemii.

Po drugie, proces przygotowania sił i środków pozostających w dyspozycji Komendanta Głównego PSP przebiegał sukcesywnie i adekwatnie do pojawiających się wyzwań. Śledząc tendencję, która uwidoczniła się na przestrzeni ostatnich lat, zauważyć należy, że pomimo braku możliwości przewidzenia przyszłych zagrożeń, całokształt przygotowania do działań w ramach zagrożeń CBRNE doprowadził do osiągnięcia oczekiwanego celu, który obecnie może zostać opisany jako gotowość do prowadzenia skutecznych i bezpiecznych dla ratowników działań w sytuacji zagrożenia czynnikiem biologicznym.

Uwidoczniło to tym samym, że przygotowanie PSP do działań w sytuacji zagrożenia niebezpiecznym czynnikiem biologicznym odbywa się na zasadach strategii adaptacyjnej, a wyraża się poprzez dostosowywanie do wyzwań, jakie niosą ze sobą współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa epidemicznego, w Polsce i na świecie.

REFERENCES/BIBLIOGRAFIA

1. Zrozumieć COVID-19. Opracowanie zespołu ds. COVID-19 przy prezesie Polskiej Akademii Nauk, PAN 14 wrzesień 2020.
2. <https://www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce>.
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r. poz. 491).
4. <https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19/questions-answers/questions-answers-basic-facts>.
5. https://www.who.int/health-topics/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-mers#tab=tab_1.
6. Kogut B., *Działania Państwowej Straży Pożarnej wobec zagrożeń epidemiologicznych* [w:] *Racjonalizacja zarządzania jednolitymi formacjami umundurowanymi odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne*, red. B. Wiśniewski, M. Gikiewicz, R. Kochańczyk, t. 8, Wyd. SGSP, Warszawa 2021.

7. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1737).
8. <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg> (dostęp maj 2021 r.).
9. Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 869).
10. Ustawa z 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz.U. z 2016 r. poz. 904).
11. Zasady działań PSP podczas wystąpienia zagrożenia z niezidentyfikowaną przesyłką oraz organizacja transportu materiałów biologicznych do laboratorium WIHiE w Puławach, KG PSP, Warszawa 2015.
12. <https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2018/06/komunikat-WHO-dot.-epidemii-Ebola-z-dnia-31.12.2015.pdf> (dostęp: 05.2021).
13. *Zasady postępowania jednostek Państwowej Straży Pożarnej w przypadku wystąpienia podejrzenia chorobami szczególnie niebezpiecznymi i wysoce zakaźnymi*, KG PSP, styczeń 2015.
14. <https://www.gov.pl/web/kppsp-busko-zdroj/wytyczne-glownego-inspektora-sanitarnego-mswia-dla-policji-strazy-granicznej-panstwowej-strazy-pozarnej-abw-agencji-wywiadu-cbs-cba-w-sprawie-postepowania-funkcjonariuszy-i-pracownikow-majacych-kontakt-z-osobami-podejrzanyimi-o-zakazenie-zakazonych-nowym-typem-koronowirusa-sars-cov-2> (dostęp: 05.2021).
15. Jednolite zasady przyjmowania zgłoszeń i ewidencjonowania zdarzeń oraz powiadamiania nadrzędnych stanowisk kierowania PSP podczas działań związanych z koronawirusem, KG PSP, 2021 r.
16. Zasady Organizacji Ratownictwa Medycznego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, KG PSP, Warszawa 30 czerwiec 2021 r.
17. Informacja ze zdarzenia nr 0701006-0192, 0701006-0197, KM PSP m.st. Warszawy.
18. Jałoszyński S. K., *Ratownictwo chemiczne*, PZChiO Gdańsk-Wrzeszcz, Gdańsk 1990.
19. Szutkiewicz I., *Ratownictwo chemiczno-ekologiczne w strukturach Państwowej Straży Pożarnej*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” 2012, nr 2.
20. Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1123 ze zm.).

21. Tobolski M., *Rola krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na wypadek wystąpienia zagrożeń terrorystycznych*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2010, nr 3.
22. Zasady organizacji ratownictwa chemicznego i ekologicznego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, KG PSP, Warszawa 2013.
23. Program szkolenia specjalistycznego w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom chemicznym, biologicznym, radiologicznym, nuklearnym i wybuchowym, KG PSP, Warszawa 2014.

GRZEGORZ BUGAJ – absolwent Szkoły Głównej Służby Pożarniczej, magister inżynier pożarnictwa. Ukończył: studia podyplomowe bezpieczeństwo i ochrona człowieka w środowisku pracy (Centralny Instytut Ochrony Pracy w Warszawie), studia podyplomowe medycyna ratunkowa (Akademia Medyczna w Poznaniu), studia podyplomowe bezpieczeństwo energetyki jądrowej (Szkoła Główna Służby Pożarniczej), studia podyplomowe CBRN security manager (Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Łódzki). Wieloletni dowódca Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego oraz członek „Modułu CBRNDet” w ramach europejskiego mechanizmu ochrony ludności.

Obecnie Prorektor-Zastępca Komendanta ds. Operacyjnych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej.

GRZEGORZ BUGAJ – Graduate of the Main School of Fire Service, Master Engineer of Fire Fighting. Completed: postgraduate studies in Safety and Protection of Workers in the Work Environment – (Central Institute for Labour Protection in Warsaw), postgraduate studies in Emergency Medicine (Poznan Medical Academ), postgraduate studies in Nuclear Power Safety (Main School of Fire Service), postgraduate studies in CBRN Security Manager (Faculty of Biology and Environmental Protection, University of Lodz). For many years commander of the Specialised Group for Chemical and Ecological Rescue and member of the „CBRNDet Module” of the European Civil Protection Mechanism. Currently Deputy Vice-Rector for Operations at the Main School of Fire Service.